

TEMA T2.1: AKREDITACIJA (Novi ciklus akreditacije, Standardi za akreditaciju, Agencija za akreditaciju...)

 Paper No.T2.1-1
02529

**CILJANOM AKREDITACIJOM KA INTERNACIONALIZACIJI
UNIVERZITETA**
Lana Zorić¹, Milica Pavkov Hrvojević², Tatjana Pivac³
^{1, 2, 3} Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, Srbija

¹akreditacija@pmf.uns.ac.rs, ²dekan@pmf.uns.ac.rs, ³nastava@pmf.uns.ac.rs

Kratak sadržaj: Strateški usmerenom akreditacijom moguće je uticati na proces internacionalizacije, u smislu povećanja kratkoročne i dugoročne mobilnosti, čime se ispunjava jedan od prioriteta ciljeva visokog obrazovanja u Srbiji. Internacionalizacija u velikoj meri počiva na inicijativi individualnih institucija i u cilju njenog povećanja neophodno je vršiti usklađene i koordinisane aktivnosti u oblasti internacionalizacije i akreditacije. Usmeravanjem akreditacionih aktivnosti ka akreditovanju programa na stranom jeziku, uvođenjem globalnih ciljeva i ishoda učenja, usklađivanjem kurikuluma sa kurikulumima evropskih univerziteta, angažovanjem inostranih predavača, akreditovanjem međunarodnih studijskih programa, uvođenjem programa celoživotnog učenja, pokretanjem projekata koji imaju kao ishod nove međunarodne studijske programe, stvaraju se uslovi za mobilnost i pozitivno utiče na internacionalizaciju visokog obrazovanja. U radu su u fokus stavljeni modeli koji se odnose na nastavu u oblasti prirodno-matematičkih nauka, potkrepljeni primerima sa Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu.

Ključne reči: akreditacija, internacionalizacija, studijski programi

**TARGETED ACCREDITATION LEADING TOWARDS UNIVERSITY
INTERNATIONALIZATION**

Abstract: Strategically oriented accreditation can influence the process of internationalization, in terms of increasing short-term and long-term mobility, thus fulfilling one of the priority goals of higher education in Serbia. Internationalization is largely based on the initiative of individual institutions and, in order to increase it, it is necessary to carry out harmonized and coordinated activities in the field of internationalization and accreditation. The conditions for mobility, as well as positive impact on the internationalization of higher education, are created by directing accreditation activities towards accrediting programs in foreign languages, introducing global goals and learning outcomes, harmonizing curricula with curricula of European universities, engaging foreign lecturers, accrediting international study programs, introducing lifelong learning programs and launching projects that introduce new international study programs. The paper focuses on models related to teaching in the field of natural sciences and mathematics, supported by good practice examples from the Faculty of Sciences, University of Novi Sad.

Key Words: accreditation, internationalization, study programs

1. UVOD

Internationalizacija je jedan je od prioriteta ciljeva visokog obrazovanja u Srbiji koji, pored značajnog delovanja na republičkom nivou, u velikoj meri zahteva inicijativu individualnih institucija. Institucija je ta koja mora odrediti internacionalizaciju za svoj prioritet i aktivno se njome baviti. Proces koji je sa internacionalizacijom u direktnoj vezi i koji je uslovljava, je proces akreditacije. Kako institucija akreditovanjem studijskih programa usmerava svoju nastavnu aktivnost kao određenim ciljnim grupama, jasno je da je ciljana akreditacija jedan od načina kojim se može uticati na dolaznu i odlaznu mobilnost, u smislu povećanja kratkoročne kreditne mobilnosti, ali i mobilnosti zarad sticanja diplome.

2. AKREDITACIJA I INTERNACIONALIZACIJA UNIVERZITETA

U čestim stručnim diskusijama navodi se niz problema sa kojima se fakulteti suočavaju prilikom primene procesa internacionalizacije - poznavanje stranog jezika od strane nastavnika i nenastavnog osoblja, nedovoljan broj zaposlenih u službi za međunarodnu saradnju, mali kapaciteti studentskih domova, problemi dobijanja viza, loša marketinška kampanja i slično. Međutim, prvi, suštinski korak ka internacionalizaciji i osnovni problem od čijeg rešavanja treba početi, jeste omogućavanje akreditovanja studijskih programa na engleskom jeziku. Ova aktivnost je dugo bila obustavljena od strane Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta (KAPK), što je dovelo do toga da imamo smanjen broj programa koje bismo mogli ponuditi stranim studentima. Na primer, Prirodno-matematički fakultet (PMFUNS) u katalogu studijskih programa Univerziteta u Novom Sadu na engleskom jeziku predstavljen je

sa samo dva akreditovana programa, jer je ostalim programima akreditacija istekla i nije je bilo moguće obnoviti, što je daleko manje od kapaciteta ustanove i njenih nastavnika. Akreditacija programa na stranom jeziku predstavlja suštinski, zakonski okvir i prvi, neophodan uslov za prijem stranih studenata i stoga je neophodno obezbediti da bude efikasna i da se zasniva na jasnim i realnim zahtevima.

Podsticajna je izmena Zakona o visokom obrazovanju (u daljem tekstu Zakon) prema kojoj ovi programi ne moraju biti akreditovani kao posebni, te ne nose dodatno opterećenje nastavnicima i saradnicima [1]. Ukoliko i nije moguće ceo studijski program akreditovati na stranom jeziku, moguće je izvoditi nastavu pojedinih predmeta, što je takođe korak ka omogućavanju dolazne mobilnosti. Definisanje Standarda 12. Studije na svetskom jeziku u Pravilniku o standardima i postupku za akreditaciju studijskih programa (u daljem tekstu Pravilnik) je značajan pomak u ovom smislu, jer navodi uslove koji moraju biti ispunjeni da bi se program akreditovao na stranom jeziku [2]. Tekst Standarda nije praćen odgovarajućim uputstvima za njegovu primenu, te ostaje nejasno kako se dokazuje ispunjenost ovog standarda. Potrebno je u što skorije vreme doneti konkretna uputstva za način dokumentovanja kompetencija nastavnika za izvođenje nastave na stranom jeziku, sposobnosti stručnih službi za davanje usluga na stranom jeziku, posedovanja stručne literature i učila na stranom jeziku i slično.

Neosporno je da je važno stranim studentima ponuditi studijske programe svih nivoa studija, ali kao prioritetnu bismo izdvojili akreditaciju doktorskih studija na stranom jeziku. Utiska smo da bi ovaj tip nastave bilo jednostavnije organizovati za strane studente, jer se ona svakako izvodi u malim grupama ili je konsultativnog tipa, studenti doktorskih studija se lakše odlučuju za školovanje u inostranstvu, a postoje i mogućnosti finansiranja njihovog rada iz različitih izvora i kroz angažovanje na projektima. Ne treba zaboraviti da se kroz internacionalizaciju doktorskih studija istovremeno vrši i internacionalizacija nauke i istraživanja, čime se ostvaruje i produbljuje međunarodna naučna saradnja. Dokaz da na nivou doktorskih studija postoji interes i za odlaznom mobilnošću je i izvestan broj studenata koji su se opredelili za sticanje dvojnih doktorata, pri čemu deo nastavnih i istraživačkih aktivnosti obavljaju na partnerskom univerzitetu u inostranstvu i stižu diplome doktora nauka u obe institucije, pod dvostrukim mentorstvom.

Standardom 6. Pravilnika propisana je obaveza međunarodne usaglašenosti svakog akreditovanog studijskog programa, koja se dokumentuje navođenjem najmanje tri inostrana studijska programa sa kojim je usklađen. Ispunjenje ovog standarda bi trebalo ozbiljnije razmotriti u smislu povećanja mogućnosti za mobilnost studenata. Studijske programe treba formirati po uzoru na evropske i osmišljavati kompatibilne predmete i nastavne sadržaje. Time se eliminišu prepreke u mobilnosti, kao i problemi prilikom priznavanja položenih kurseva. Da bi priznavanje ispita nakon ostvarene mobilnosti bilo jednostavnije, akreditovani studijski programi bi se mogli fleksibilnije shvatati. Ukoliko za kurseve položene na fakultetu u inostranstvu ne postoji podudaran kurs na matičnom fakultetu, on bi se mogao priznati kao izborni predmet sa određenim brojem ESPB. Naravno, ovakvo priznavanje bi usledilo nakon procene odgovarajućeg stručnog organa fakulteta. Smatramo da bi bilo dovoljno prilikom akreditacije studijskog programa u tekstu Standarda 5 koji se odnosi na Kurikulum napomenuti da izborni predmeti iz određene grupe mogu biti zamenjeni predmetima položenim na studijskom programu u inostranstvu, a nakon verifikacije položenih predmeta od strane odgovarajućeg stručnog organa fakulteta. Kompatibilnost sa kurikulumima evropskih univerziteta istovremeno omogućava i povećava i akademsku mobilnost nastavnog osoblja, čime se takođe unapređuje kvalitet nastave i kompetencije nastavnika.

Saradnja sa univerzitetima iz inostranstva u naučno-istraživačkom radu, učešće na zajedničkim međunarodnim projektima, partnerstva sa različitim institucijama iz privatnog sektora ili industrije mogu se preusmeriti i na saradnju u oblasti obrazovanja. Standardom 13. Pravilnika definiše se akreditovanje zajedničkih studijskih programa, koji vode sticanju zajedničke diplome, dve diplome ili jedne diplome koju izdaje jedna od ustanova. Akreditovanjem zajedničkog studijskog programa sa partnerskom ustanovom iz inostranstva sa sigurnošću se obezbeđuju strani studenti, jer se nastava mora odvijati na obe partnerske institucije i na stranom jeziku. Ono što nedostaje jesu detaljnija uputstva o načinu pripreme potrebne dokumentacije. Akreditaciona dokumentacija je jedinstvena, a ustanove iz inostranstva često nisu u mogućnosti pripremiti dokumentaciju na način propisan našim Pravilnikom. Na primer, obično nemaju obračunavanje opterećenja nastavnika, ne vode statistike na način kako se one vode u našim institucijama, i slično. Stoga je javlja potreba za dodatnim uputstvima za primenu ovog standarda kada su u pitanju međunarodni studijski programi, uz fleksibilnost u pogledu dokumentovanja kompetencija partnerske ustanove i nastavnika iz inostranstva.

Jedan od načina za akreditovanje međunarodnih zajedničkih programa je i preko Erasmus+ Capacity Building in Higher Education KA2 projekata. Na PMFUNS kroz realizaciju projekta Strengthening Capacities for Tourism Changes in West Balkans, Building Competences for Quality Management of Heritage and Cultural Tourism (CULTURWB) osmišljen je studijski program master akademskih studija Upravljanje kulturnim turizmom i kulturnim nasleđem, u trajanju dva semestra, namenjen za 30 studenata. Program je razvijen u saradnji sa 12 inostranih partnera iz Holandije, Nemačke, Austrije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine i biće u istoj formi pokrenut u svim navedenim zemljama. Ovako akreditovan program, projektovan po evropskim standardima, će omogućiti nesmetanu mobilnost studenata i nastavnog osoblja između zemalja učesnica, a ne sumnjamo da će privući i studente iz drugih zemalja.

Akreditovanje međunarodnih studijskih programa moguće je i kroz druge tipove projekata. PMFUNS realizuje projekat Bigmath - Mathematical Challenges for Big Data, u okviru H2020 programa - Marie Skłodowska-Curie, European Industrial Doctorate. Projekat uključuje četiri univerziteta (Milano, Lisabon, Eindhoven, Novi Sad) i prvi je projekat te vrste koji se realizuje u Srbiji. Cilj projekta je formiranje doktora matematike specijalizovanih za probleme velikih podataka. Na projektu učestvuje i 5 kompanija (od kojih su dve iz Srbije), a glavna karakteristika programa je da svaki mladi istraživač provede 18 meseci na univerzitetu i 18 meseci u kompaniji, radeći na istraživanjima koja su relevantna za kompanije. Teme istraživanja (koje su ujedno i teme budućih doktorata) su definisane pri prijavi projekta i obuhvataju optimizacije i statističke metode za digitalizaciju ljudskog lica, modeliranje finansijskog rizika kao i optimizaciju proizvodnih i logističkih procesa, sa akcentom na modeliranje retkih događaja sa velikim impaktom. Eksperti kompanija su aktivno uključeni u istraživanja koja treba da rezultiraju doktorskim tezama. Pored akademske izvrsnosti, akcenat programa je na internacionalizaciji. Naime, pravila programa podrazumevaju da se student ne može školovati u zemlji u kojoj je živeo tri godine u poslednjih pet godina, a univerzitet i kompanija u kojima student radi istraživanja ne mogu biti u istoj zemlji. Konkurs za prijem studenata je otvoren za studente svih nacionalnosti i objavljuje se na evropskom portalu Euraxess, za ceo projekat i svaki univerzitet pojedinačno. Na konkurs za jedno mesto na PMFUNS se prijavilo deset kandidata. Svi troškovi istraživanja, mobilnosti i plate mladih istraživača su pokriveni, a ukupna vrednost projekta je 1.7 miliona evra.

Podrška povećanju fleksibilnosti u primeni propisa kada su u pitanju međunarodno akreditovane doktorske studije kao rezultat Horizont 2020 projekata ogleda se i u izmenama Zakona, kojima se u Članu 98. predviđa da se konkurs za upis studenata raspisuje u skladu sa rokovima i uslovima propisanim programskim dokumentima Horizont 2020, a studenti upisani po tim konkursima ne ulaze u broj studenata čije se studije finansiraju iz budžeta Republike.

Akreditovanje studija na daljinu jedan je od načina podsticanja mobilnosti, koja zapravo predstavlja virtuelnu mobilnost. Prateći smernice date u Standardu 15. Pravilnika, uz primenu savremene digitalne, informaciono-komunikacione tehnologije, moguće je stranim studentima ponuditi da pohađaju nastavu iz svojih domova, na stranom jeziku. Ovaj vid nastave bez fizičkog prisustva studenta nije uvek pogodan za oblast prirodno-matematičkih nauka, koje zahtevaju sticanje praktičnih znanja i rad u laboratorijama, te se stoga PMFUNS još uvek nije opredelio da akredituje ovakve programe. Međutim, svakako da postoji opravdan interes da se nastava pojedinih teoretskih predmeta, ili predmeta na višim nivoima studija, izvodi na ovaj način.

Novim Zakonom visokoškolskim ustanovama je omogućeno da organizuju i vode programe obrazovanja tokom čitavog života, van okvira studijskih programa koje redovno realizuju. Nastava na ovim programima može biti organizovana i na stranom jeziku. Iako lica upisana na program nemaju status studenta, ipak se na ovaj način može podstaći mobilnost. Kratkoročna mobilnost podrazumeva boravak polaznika i pohađanje nastave tokom trajanja kursa. Taj period se može iskoristiti i za bolje upoznavanje polaznika sa studijskim programima, nastavnicima i saradnicima, naučnoistraživačkim aktivnostima, što su sve faktori koji u budućnosti mogu uticati na njegovu odluku da se opredeli za nastavak studija na našem fakultetu. Na PMFUNS se tokom protekle godine realizovalo osam, a tokom naredne godine će se realizovati oko 30 ovakvih programa, osmišljenih tokom rada na Erasmus projektima, na kojima očekujemo učešće polaznika i iz inostranstva. Otvorene su i mogućnosti za organizovanje kurseva i van Erasmus projekata, čiji će sadržaj i plan rada stručno verifikovati Nastavno-naučno veće fakulteta. Svakako da su polaznici ovih programa ciljna grupa iz koje se mogu regrutovati budući studenti i predstavljaju šansu za povećanje internacionalizacije na fakultetu.

Mnogi studijski programi predviđaju i stručnu praksu studenata. U cilju povećanja odlazne mobilnosti, moguće je uvesti opciju da se praksa realizuje u inostranstvu i da bude priznata studentima nakon povratka. Takav slučaj imamo na PMFUNS za studente Turizma, koji često obaveznu praksu obavljaju u različitim inostranim kompanijama, čime stiču međunarodno iskustvo. Svakako da se stručna praksa može organizovati na različite načine i u ustanovama različitog tipa, u zavisnosti od zahteva studijskog programa.

Neosporno je od izuzetne važnosti način na koji se visokoškolska ustanova prezentuje potencijalnim stranim studentima. Oni najčešće prve informacije o instituciji traže preko sajta, te je važno da je sajt napravljen i na stranom (engleskom) jeziku, da je redovno ažuriran i da su svi podaci relevantni za studije na stranom jeziku jasno prikazani i lako dostupni. Smatramo da bi jedan od parametara koji se uzima u obzir i proverava prilikom akreditacije visokoškolske ustanove trebao biti i održavanje sajta na engleskom ili drugom stranom jeziku, čime bi to postala obaveza svake visokoškolske ustanove. Takođe, za internet prezentaciju studijskog programa koji nudi nastavu na stranom jeziku trebalo bi primeniti isti princip.

Brojni su koraci koji se mogu preduzeti unutar same institucije, a kojima bi se moglo uticati na internacionalizaciju samog procesa obrazovanja. Važno je odrediti i preduzeti mere kojima bi se doprinelo porastu kompetencija svršenih studenata i njihovom boljem uklapanju u globalno tržište rada. Veliku ulogu u tome ima angažovanje gostujućih predavača i profesora iz inostranstva, koji treba da učestvuju i u akreditaciji studijskih programa, s tim da se zadovolji pravilo da najmanje 70% ukupnog broja aktivne nastave izvode nastavnici u radnom odnosu sa punim radnim vremenom na fakultetu, odnosno 50% kada su u pitanju doktorske studije. U tom smislu se potrebno fleksibilnije odnositi prema akreditacionim zahtevima, kao što je na primer zahtev da gostujući profesor mora imati dokaz o boravku za strane državljanke izdat od nadležnog organa, i to u trenutku akreditacije studijskog

programa (što je trenutno važeći uslov prema Uputstvu za pripremu dokumentacije za akreditaciju, Prilog 9.6., a koji nije u praksi ostvariv). Primenom savremenih tehnologija moguće je organizovati on line predavanja inostranih predavača odgovarajućih kompetencija. Uvođenjem i preporučivanjem strane, pored domaće literature u knjizi predmeta, studenti se podstiču da koriste i literaturu na stranom jeziku i prate svetske standarde u obrazovanju u datoj naučnoj oblasti. Studenti se mogu podsticati da studentsku praksu, ukoliko je to moguće, ostvare u inostranstvu u dogovoru sa predmetnim nastavnikom i koordinatorom programa mobilnosti, i da im ona po povratku bude adekvatno priznata. Ishodi i sadržaji učenja ne smeju biti lokalnog karaktera, već globalno osmišljeni. Napori na informisanju studenata o programima mobilnosti, olakšavanje mobilnosti i stimulisanje studenata moraju biti jedan od prioriteta zadatka visokoškolskih ustanova.

Sve navedene aktivnosti koje vode ka povećanju internacionalizacije, kojima se može povećati i dolazna i odlazna mobilnost studenata, sprovode se na PMFUNS i u nadi smo da će se pozitivni efekti tog delovanja ubrzo ispoljiti. Predstoji nam akreditacija značajnog broja studijskih programa na engleskom jeziku, pri čemu je fokus naše ustanove na akreditovanju doktorskih studija. Pokrenuli smo nekoliko zajedničkih studijskih programa međunarodnog karaktera, a u planu je da se i u budućnosti akredituju novi. U planu je realizacija programa celoživotnog učenja koji su pokrenuti u okviru Erasmus projekata, ali i rad na njihovoj održivosti i nakon završetka projekata. Na fakultetu se angažuju gostujući profesori iz inostranstva, koji učestvuju u realizaciji nastave, kao i nastavnici koji preko programa mobilnosti borave na našem fakultetu, čime se utiče na povećanje kvaliteta nastave i dostizanje međunarodnih standarda. Redovno se održava sajt fakulteta na engleskom jeziku, a sve informacije od značaja stranim studentima lako su dostupne. Zbog svega navedenog, očekuje se porast broja stranih studenata u narednom periodu.

3. ZAKLJUČAK

Izneti stavovi ukazuju na neophodnost koordinisanja aktivnosti u oblasti akreditacije studijskih programa i rada na povećanju internacionalizacije. Ukoliko se akreditacione aktivnosti strateški usmere ka internacionalizaciji kroz akreditovanje programa na engleskom jeziku, uvođenje globalnih ciljeva i ishoda učenja, angažovanje inostranih predavača, stvarno usklađivanje kurikuluma sa kurikulumima evropskih univerziteta, akreditovanje međunarodnih studijskih programa, rezultat u vidu povećane mobilnosti, naročito dolazne, neće izostati.

4. LITERATURA

[1] *Zakon o visokom obrazovanju*, Službeni glasnik RS, broj 88/2017.

[2] *Pravilnik o standardima i postupku za akreditaciju studijskih programa*, Službeni glasnik RS, broj 88/2017.